

101 Lastige vragen?

Het was rustig geworden op de Spoedeisende Hulp. De zon was ondergegaan en er heerste een weldadige stilte op de gangen en in de kamers van de SEH. Alles en iedereen stond weliswaar klaar om – als het moest – tot actie over te gaan, maar er was nu rust.

Er zijn vele vormen van stilte, maar kan er – door de afwezigheid van ongeluk – een mooiere stilte zijn dan op een in rust verkerende SEH?

De stilte is echter in één klap weg als tegen tien uur het bericht binnenkomt dat twee ambulances onderweg zijn. Er is een auto-ongeluk gebeurd, er zijn twee broers gewond, maar het is – zo wordt verzekerd – niet levensbedreigend. Bijna routineus – maar juist daardoor zo adequaat en vertrouwenwekkend – komt de SEH in beweging.

De Spoed-OK wordt nog een keer gecontroleerd. De artsen en verpleegkundigen maken zich klaar, ontsmetten hun handen en armen. Als de twee broers worden binnengereden komt iedereen in actie om te doen wat moet gebeuren.

Ik zal je het verdere verloop van de zich daarna voltrekkende ramp besparen. Want in een kwartier tijd monden alle gebeurtenissen en handelingen uit in dat beslissende moment waarop zich een onafwendbare conclusie opdringt: de complicaties blijken dan zo ernstig geworden te zijn dat die niet goed meer het hoofd geboden kunnen worden. Kunnen beide broers nog gered worden? Een verschrikkelijke vraag dringt zich op, een onmogelijke keuze is noodzakelijk. Eén van de twee broers sterft. Het gevolg van een onafwendbare keuze, door mensen op de SEH genomen.

Ik was die avond – niet toevallig – in het ziekenhuis. Elke week kwam ik twee avonden en nachten niet thuis; ik bleef slapen in een huis waarin ook arts-assistenten woonden. Als het op zo'n avond geplande overleg was afgelopen, vond ik het heel fijn om door het ziekenhuis te lopen om met medewerkers – in welke functie ook – van gedachten te wisselen. Je kunt alleen maar goed besturen als je goed kijkt en luistert. Zo kwam het dus dat ik die avond heel snel van de ramp hoorde en op de SEH aankwam terwijl daar groot verdriet, intense neerslachtigheid en diepe verbijstering heerste. Ik hoorde van de schrijnende vraag – of was het een verwijf? – van de vrouw van de overledene: “U zei toch dat hij in leven zou blijven?”

Mag ik je een lastige vraag stellen? Heb je wel eens nagedacht over de moeilijke vraag waarmee artsen en verpleegkundigen geconfronteerd kunnen worden? Een vraag die dwingt tot een antwoord, waaraan geen ontsnappen mogelijk is? Een vraag met een antwoord dat over leven en dood van een mens gaat? Zou jij het kunnen?

Ik heb het voorrecht gehad gedurende ruim twaalf jaar leiding te mogen geven aan vier ziekenhuizen. Ik moest en mocht zeer ingrijpende beslissingen nemen, met soms een reikwijdte van tientallen jaren. Maar niets is zo waardevol geweest als het met medewerkers in welke functie ook van gedachten wisselen over de veiligheid, de kwaliteit van zorg; over de ethische vragen, over hun onzekerheden en zorgen die voortvloeiden uit hun werk. Daardoor konden we vorm geven aan beleid over veiligheid. Zo kon ontdekt worden dat het vergroten van de veiligheid van de patiënt ook leidde tot meer veiligheidsgevoelens bij artsen en verpleegkundigen.

Toen ik de laatste jaren voor mijn pensioen in het Diaconessenhuis Utrecht werkte schreef iemand mij: ‘Altijd als ik hier ben en rondloop, in het huis van de diaconessen, Hotel de Dieu, realiseer ik mij dat dit een plaats van heling is, van hoop, van verdriet ook, bovenal van vertrouwen’¹. Zeker, en wat mooi verwoord, zo was het ook voor mij

– maar het Hotel de Dieu is ook een plaats waar mensen in de moeilijkste momenten van hun werk gedwongen worden tot keuzes over leven en dood.

In het doordenken van de moeilijke vragen over leven-en-dood vond ik een kameraad in de ziekenhuispastor. Door zijn – voor mij, een protestant van die tijd – onnavolgbare rooms-katholieke geloofslogica die hij tijdens menige lunch in het ziekenhuisrestaurant met mij wisselde, zei hij nogal eens voor mij toen nog lastige dingen die wel tot vitale vragen leidden. Zo deed hij me aan die uitspraak van Bonhoeffer denken .²

Een aantal weken nadat de hiervoor beschreven ramp zich op de SEH had voltrokken kwam de pastor op die gebeurtenis terug. Hij vertelde hoe hij die avond ontregeld was geweest door de confrontatie met de twee families. De ene familie, dankbaar omdat de man nog leefde, terwijl in de kamer ernaast de andere familie in diepe rouw gedompeld was. Zonder het verder over die families te hebben, dacht hij hardop: “De dood houdt van willekeur. Als jij daardoor blijft leven en je broer niet, kun je dan dankbaar zijn?” En ja, hij was pastor en dus moest de vraag naar God ook worden gesteld: “Kun je God dankbaar zijn als de dood in zijn willekeur jouw deur wel voorbij gaat maar die van je broer niet? Of, nog vreemder: heeft God een hand in de willekeur van de dood? Is God een god van willekeur?” Allemaal lastige vragen? Voor hem niet meer.

Drie decennia of daaromtrent, zo lang is het geleden, maar ik herinner me de ramp en ons gesprek heel helder. Dat heb je met gebeurtenissen die diep ingrijpen en met gesprekken, met lastige vragen over dood en leven die er echt toe doen.

Dankbaarheid voor de ontsnapping aan de hardvochtige willekeur van de dood? Als je op die manier dankbaar bent, ben je dan nog in staat om de ander te troosten? De ander die wél geconfronteerd wordt met die willekeur? Staat dan tegenover jouw dankbaarheid de ondankbaarheid van de ander? Een lastige vraag?

Mijn bundel 100 blogs gaf ik de titel *De kleine ruimte tussen vreugde en verdriet*. Ik beleef dat zo: natuurlijk kun en mag je vol vreugde zijn over het feit dat je door mag leven. Maar – anders dan bij dankbaarheid, denk ik – maakt ware vreugde je óók en juist gevoelig voor het verdriet van een ander. Vreugde en verdriet wonen immers naast elkaar in de kleine ruimte van een mensenhart dat zich vol ontferming op de medemens richt. Zoals vier jaar geleden in het hart van de nicht van ons³, die vol vreugde nieuw leven in haar schoot voelde en daardoor ten diepste het verdriet begreep over het verlies van een gestorven kind. Wat een troost, wat een wonder!

De SEH-casus is zo beschreven, dat de privacy van alle betrokkenen gewaarborgd blijft.

1. In blog 19 citeerde ik deze tekst ook. 2. Zie het slot van blog 100. 3. In blog 9 valt daarover ook te lezen

Muziek 22

1. Het geheim van ‘*De kleine ruimte tussen vreugde en verdriet*’. Daar hoort de *Enigma Variatie nr 10* van Edward Elgar bij, vind ik. *Enigma* betekent raadsel. Deze muziek is één groot raadsel. Het is erg de moeite waard daarover [hier](#) meer te lezen. Luister naar deze rustgevende muziek, met zijn geweldige climax als aan het eind het orkest even ‘vol op het orgel’ gaat. Klik [hier](#), daar krijg je zeker geen spijt van.

2. Die gelukkige stilte op de SEH: *Sound of Silence*, een lied van Simon & Garfunkel met die prachtige beginregels: *Hello darkness, my old friend, I've come to talk with you again*. Luister en kijk [hier](#): Central Park Washington, september 1981, meer dan 500.000 aanwezigen. De oorspronkelijke en vertaalde tekst vind je [hier](#).